

ku — reviju Marijine osobe i njene uloge u čovječjem spasenju nadovežu seriju propovijedi više antropološkog smjera. Mislim reći da bi našle mjesta i teme o Mariji kao radnici, ženi u stambenim i drugim životnim teškoćama, odgajateljici ženske mladeži, vršiteljici religioznih dužnosti, centru obiteljskog života, idealu kršćanke itd. To bi upotpunilo ove teme a ujedno bi pružilo propovjednicima neku vrst horizontalnog Marijina štovanja i prikazivanja njene uloge u egzistencijalnim uvjetima života.

U dodatku se nalaze homilije (god. »C«), tj. od 14—34. nedjelje kroz godinu. Osim toga tu su homilije za Marijine blagdane kroz to vrijeme, a na kraju jedna za posvetu crkve. Ono što ovom djelu daje neku dinamičnu notu jest raznolikost stila, ali uvijek ispravnost ideja. Nekoliko primjera može propovjednicima poslužiti u raznim zgodama.

Ako u našoj katoličkoj publicistici razna izdanja imaju svoje opravdanje, sigurno je da *Izvori istine* ispunjavaju jednu prazninu nad kojom treba neprekidno bdjeti, trajno je opskrbljivati, jer teren takvu građu »guta«. Zar ne bi bilo manje šupljih, praznih i besadržajnih propovijedi kada bi se u njima išlo za sličnom ispravnosti ideja, uravnoteženim gledanjem na stvarnost? Zar je zbilja, odnosno zar je u skladu s pastoralom tendencija da se propovijedanje pred vjernicima pretvori u egzegezu teksta? U komparativni studij sinoptika? U prekopavanje manje značajnih lingvističkih, povijesnih i drugih preokupacija Starog zavjeta, dok oni očekuju živu, današnju, životnu riječ spasenja?

Izdavačima samo jedno: naprijed!
N. D.

A. REBIĆ: *Biblijska prapovijest (Post 1—11). Egzegetsko-teološka obrada prvih jedanaest poglavlja knjige Postanka s uvodom u Mojsijevo Peto-knjižje*, KS, Zagreb 1970.

Dr. Rebić ovom svojom knjigom poklanja »prvine« svojih studija proučavanja prvih stranica Biblije našoj

šturoj biblijskoj literaturi. Otkriva se kao dobar poznavalac složene problematike i tematike ovih poglavlja koja su zaista obilata problemima i još obilatija misterijima. Ne boji se začu i što je Bog odlučio njihovim poglavlja, zagledati ih i razmotriti s različitim vidika da otkrije poruku Božju na ovim stranicama, uvijek novu i uvijek svježiu.

Teme obrađuje povijesno-kritičkom metodom. Najprije istražuje izvorno plodno tlo, *Sitz in Leben*, pojedinih poglavlja. Prikaze stavlja u prostor i vrijeme svetog pisca, što je jedini ispravan način da otkrijemo smisao onog »što su hagiografi stvarno htjeli reći i što je Bog odlučio njihovim riječima otkriti« (DV 12). Zatim iznosi teološku nauku, poruku spasenja, ono sržno i temeljno što je sveti pisac ovih stranica znao »vješto i uspješno pretočiti« u sliku svijeta svoga vremena, u svoju kulturu i sredinu, te je zatim »pretočiti« u naš pojmovni svijet, učiniti je dostupnom čovjeku današnjeg vremena. Jer »Riječ Božja nije sputana nego je prikladna i sposobna da se prilagodi svakoj kulturi i znanosti«.

Rečeno je da je dinamična slika svijeta današnjeg čovjeka u suprotnosti sa statičkom slikom svijeta prijašnjih vjekova i stoga da je današnjem čovjeku »početak manje važan nego što je bio nekada«. Čitajući ova prva poglavlja o porijeklu svemira i čovjeka u svjetlu moderne biblijske znanosti, jasno nam postaje da bez ovog svjetla ne možemo shvatiti ni današnjicu jer ove stranice zaista čine »srž ljudske povijesti, i prošlosti i budućnosti«. One nam govore o Bogu koji je iznad i izvan svijeta — transcendentan, i postoji prije svijeta — vječan, koji je sve svorio i neprestano stvara i svemu daje rast. — Govore nam o istinskoj veličini čovjeka koji je stvoren za prijateljstvo Božje, za zajedništvo s Bogom. — Govore nam o tragediji čovjeka, o zlu u svijetu koje postoji a nije »dio krajnjeg i najdubljeg nauma«, niti je nužno vezano uz ovaj svijet kao nešto neizbježivo, već je vezano uz slobodnu ljudsku volju. — I, konačno, govore nam ove stranice o optimizmu Biblije uza sve grijehe, kazne, rusenja na svijetu. Božja ljubav i milosrđe

konačno će pobijediti zlo, jer je Božja ljubav jača od grijeha, obećanje veće od kazne, milost snažnija od kušnje.

Danas se govori o desakralizaciji, demitizaciji, denuminizaciji kao o novosti današnjeg čovjeka. Ali već daleki pisac ovih stranica pozna demitizaciju i denuminizaciju svijeta. U prvim poglavljima osjeća se jasna propaganda protiv astralnih religija, protiv htonskih religija plodnosti, protiv kulta životinja. Sunce, Mjesec i zvijezde, životna plodnost, životinje, nisu neka božanstva, već samo stvorenja velikog Boga koji je sve do zvaao na postojanje i život snažnom riječju svoje slobodne volje.

Stoga su ove stranice uvijek suvremene, uvijek aktualne jer nam omogućuju da osvijetlimo složenu i tajanstvenu stvarnost današnjeg vremena i ukazuju nam na budućnost.

Knjiga je podijeljena na tri djela: I. dio: Uvod u Mojsijevo Petoknjžje; II. dio: Uvod u knjigu Postanka; III. dio: Biblijska povijest (Post 1-11) Treći je dio najdragocjeniji i najrazrađeniji. U Predgovoru iznosi autor korisnu i potrebnu temeljnu nauku o nadahnuću Pisma bez koje bi ova tumačenja ostala neshvatljiva.

Na stranici 42. donosi dragocjen Prilog: *Mojsijevo Petoknjžje u našoj hrvatskoj bibliistici*, gdje iznosi »pionirske radove« u našim krajevima.

Na kraju knjige donosi bogat popis važnije literature i dva veoma korisna kazala: Kazalo biblijskih mjesta i Kazalo imena. I osam ilustriranih stranica omogućuje nam da lakše shvatimo povijesnu pozadinu ovih stranica.

Imao bih neke primjedbe na nejasno izražavanje u knjizi. Tako na str. 53: »Svi su ti događaji (!) biblijske povijesti plod duboke, trijezne i ozbiljne pišćeve meditacije u svjetlu božanske Objave na Sinaju.« Ispravnije bi bilo »svi su ti prikazi« ili slično jer pisac u izlaganju jasno kaže da to nisu miti, ni pučke priče bez ikakve povijesne vrijednosti, već se događaji temelje na povijesnim činjenicama (str. 206, 260). I na str. 119: pisac Post 2—3 opisuje prve ljude »kao dva nevina bića, a rad i spolni nagon smatra kao kaznu na njihov

otpad od Boga«, što je u suprotnosti s onim što dalje kaže: da rad nije posljedica grijeha ili kazna za grijeh; i prije grijeha čovjek je radio (str. 143) i prirodni se nagoni nisu bitno izmijenili (str. 175).

Nije baš uvjerljivo autorovo dokazivanje da se radi o jednom drvetu u vrtu koje ima radi paralelizma dva imena: drvo života i drvo spoznaje dobra i zla (str. 138s). Paralelizam ne označuje nužno da se radi o istim stvarnostima, već može dvije stvarnosti suprotstaviti da jače i jasnije odskoči njihova svrhovitost. Današnji hebrejski tekst i kontekst traži dva različita stabla. Plod sa stabla spoznaje dobra i zla praroditelji jedu i griješe (3,6), a pristup stablu života zabranjen im je nakon pada (3,22). A jednako i židovska i kršćanska tradicija vide u raj u dva stabla koja imaju različite učinke.

Smatram da je bolji prijevod A. Sovića za 'iššah — mužica nego »čovječica« (str. 149). 'Iššah redovito i posebno ovdje izražava bračni odnos između muža i žene. Jednako mi se čini neispravno ako se uzima u apsolutnom smislu rečenica: »Čovjek tek onda postaje čovjek u pravom i punom smislu riječi kad mu se pridruži drugo biće koje ga nadopunja« (str. 152). Tada nesposobni za ženidbu, i oni koji se odriču ženidbe »radi kraljevstva Božjeg« kao i stanovnici neba koji »niti se žene niti udavaju« (Mt 22,30) ne bi bili savršeni i potpuni ljudi. Biblijski pisac želi ovdje pokazati ženu kao drugaricu, partnericu u složenom bračnom životu, gdje muž i žena postaju jedno tijelo i kao takvi suradnici Božji na stvaranju novih bića. A seksualno područje nije sav čovjek.

Uvukli su se i neki čisto tehnički propusti kao pomanjkanje numeriranja verzova kod biblijskih tekstova, izuzevši Post 2,4b—3,24 (str. 119—124); skraćena CL u bilješci 1 i 2 na str. 157. nije protumačena među skraćenicama.

Sve su to male i neznatne nesavršenosti i nedorečenosti koje ni najmanje ne umanjuju vrijednost ove knjige. Pisac je i sam svjestan da »ovo djelo nije dovršeno nego će biti i dalje usavršavano radom koji mu prethodi« (str. 5), a to mu od srca

želimo. Knjiga je dragocjen prinos biblijskoj literaturi za kojom će posegnuti ne samo studenti teološkog fakulteta i svećenici već i svaki vjernik koji želi dublje upoznati Božju poruku u ovim stranicama »bogatim slikama«, a po stilu i rječniku tako jednostavnim da ih uz malu uputu može korisno razumjeti i priprosti čovjek, a opet tako prepunim dubokih istina koje će nam istom u Es-hatonu postati posve jasne i otkrivene.

C. T.

E. TESTA, Il peccato di Adamo nella Patristica (Gen III), Studii Biblici Franciscani, Analecta 3, Gerusalemme 1970.

Poznati egzegeta i dobar poznavatelj egzegeze i teologije prvih vjekova Crkve, profesor SZ na Franjevačkom biblijskom studiju u Jeruzalemu, daje nam u ovom svom djelu, za kojim slijedi njegov zamašni komentar knjige postanka (1. dio: Storia primitiva, Marietti 1970), iscrpni i sustavni pregled otačkog učenja o istočnom grijehu kroz razne škole u prvim vjekovima Crkve. Iz ovog pregleda jasno se vidi kako je pitanje istočnog grijeha veoma složeno pitanje i kako je ovo pitanje i tada bilo isto tako uzbudljivo i aktualno kao i danas. Iako su se promijenile društvene strukture, i slika svijeta i način mišljenja, čovjek ostaje uvijek isti u svojoj biti s vječnim upitnikom i nerazrješivom zagonetkom gledajući u sebi i oko sebe onu »dramatičnu borbu između dobra i zla, između grijeha i tame« (GS 13), onaj »duboki otpor da odgovori Bogu, onu odbojnost pred stvarnom ljubavi što je svaki čovjek nosi u sebi već prije svojih vlastitih grijeha«.

Autor nas već u Uvodu upoznaje s problematikom pitanja o istočnom grijehu. Značajno je da se u SZ nigdje ne govori izričito o istočnom grijehu i on je nepoznat u službenom židovstvu. Govori se o kazni grijeha (smrt, trpljenje, strast...), o aktualnim grijesima, o »grijehu svijeta«. Istočni grijeh je novozavjetna objava, predana od apostola, koja nala-

zi svoju potvrdu u Rim 5,12—21. I crkveni oci u svjetlu novozavjetne objave i Rim 5,18 otkrivaju (relecture) u Post 3 prvu objavu o istočnom grijehu. Učitelji prvih vjekova ulažu snažne napore da ovu istinu vjere osvijetle, analiziraju i prodube. U tumačenju biblijskih tekstova i tumačenju istine vjere osjeća se utjecaj raznih egzegetskih metoda i teoloških i filozofskih gledanja. K tome doprinose rasvjetljenju istine rasprave protiv vjere pretjeranog helenističkog optimizma Antiohijske škole i sirijskih nestorijanaca, kao i borbe protiv hereze manihejskog pesimizma na Istoku i borbe protiv pretjeranog optimizma pelagijanaca na Zapadu. Dug je bio i naporan put kroz pet stoljeća dok istina nije bila jasno izrečena na pokrajinskim koncilima u Kartagi (418) i u Orangeu (529) i svečano iznesena na Tridentском koncilu (sess. V) protiv protestantskog pesimizma.

Autor zatim kroz šest poglavlja iznosi nauku o istočnom grijehu u raznim školama lučeci »tradiciju vjere« od raznih nadogradnji filozofskih i teoloških pojedinih škola. Svako poglavlje razrađeno je prema shemi: najprije iznosi teološki temelj nauke o istočnom grijehu: paralelizam Adam—Krist, Eva—Marija; slijedi tumačenje pojedine škole o grijehu Adamu i istočnom, i o naravi grijeha; i, konačno, daje egzegezu Post 3 pojedine škole.

U prvom poglavlju iznosi učenje judeokršćana, koji su najbliži svjedoci tradicije »Pezbitera«, o grijehu Adama i o istočnom grijehu. Istočni grijeh je grijeh ljudske rase, grijeh čovječanstva zbog naše tijesne povezanosti s Adamom, početnikom palog čovječanstva, koji nam se briše u Kristu, novom Adamu otkupljenog čovječanstva.

U *Aleksandrijskoj školi* osjeća se utjecaj judeokršćana ali i Filona i Platona, što prouzrokuje izvjesno zasjenjenje tradicije. I ova škola polazi od teološkog principa naše solidarnosti s Adamom i s Kristom. Adamov osobni grijeh prelazi na sve ljude kao »ljaga naravi«. On djeluje i na osobne grijeh svakog pojedinca jer je po grijehu Adamovu naša narav sklona na zlo. Ljudska narav u početku